Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

1940 ий 22 март № 14 (638)

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола. Совет пöрт, „Ямде лий“ редакций

Мыланем витле ий темме лӱмеш саламлымаш ден поздравлений - шамычым колтышо чыла организаций, группа ден еҥ-шамычлан келге благодарностьым каласем.

В. МОЛОТОВ.

Кажне йочалан тунемаш коштман

Мемнан ончылно пеш кугу задача: элыштына чыла еҥымат тунемшым ыштащ. Тиде задачым шуктымаште эн ответственный верым школа да калык образований отдел-шамыч налын шогат. Нуно тунемаш коштмым чарныше-шамыч дене могай пашам ыштен шогат? Нуным школыш шупшыт мо? Шуко школлаштыш тунеммым чарныше йоча-шамыч нерген йöршын мондeныт, нунын лӱмыштым журналгыч удралтат, паша пыта. Мемнан республика мучко тенийсе тунемме ийын первый пел ийыштыже уважительный причина деч посна 1207 йоча-шамыч тунемаш коштмым чарненыт.

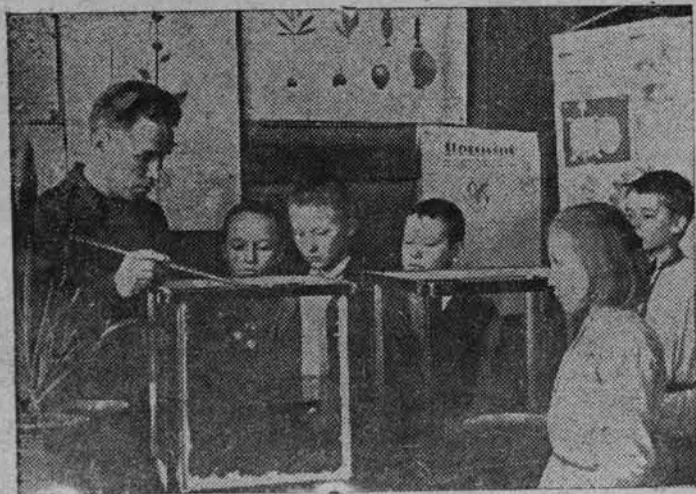
Пионер, тунемше-шамыч! Учком-шамыч! Пырдыж газетын редколлегийышт-шамыч! Те шоналтенда мо? Мыняр еҥ, кö, молан тунемаш коштмым чарненыт? Нуным школыш шупшашлан 5 - 6 еҥан рейдым ыштыза да яллаште нунын ачаавашт, шкешт дене кутырыза. Нуным школыш пöртылтыза. Умылтарыза: вет вашке кумышо чырык пыта. А тунемаш коштдымо жапыште мом тунемме нерген нуно шошо каникул жапыште пален налын, возен налын кертыт. Тендам поктен шуашышт те шкеат полшыза. Тиде пашаште „Ямде лий“ газетын деткоржо-шамыч эн ончылно лийыт манын, редакций ушана.

Нуным школыш пöртылтыман!

Тунемме ий тӱҥалме годым мемнан 8-ше „А“ классыште 34 тунемше ыле. А кызыт улыжат 20 гына: 14 еҥ, тунеммым чарнен. 10-шо классыште 12 еҥ, 6-шо „Б“ классыште 8 еҥ, 5-ше „А“ классыште 12 еҥ, —чылаже мемнан школыш то 122 тунемше тунемаш коштмым чарнен. Молан тыге? Молан нуно огыт тунем? Тидын нерген мемнан школа дирекций огеш интересоватле. Пионерский организацият, чыла тунемше ден пионер-шамычат школыш коштмым чарныше шке йолташыштым школыш огыт шупш. Тунемдыме йоча-шамычын ачаштавашт денат нигöат кутырен огыл. Ятыр йоча-шамычышт колхозышто кугуеҥшамыч олмеш пашашке коштыт. Южышт нимомат огыт ыште гынат, школышко коштмашышт уке. Теве тыгай-шамыч: М. Куликов, М. Попов, И. Попов, Токтаулов, молат. Малинин Иосиф письмоносецлан коштеш. А вет письмоносец пашам колхозный молодежь кокла гыч вес еҥат ыштен кертеш ыле!

Шерге жапым йомдараш ок кӱл. Кызыт уло вийым пыштен тунемман. Тунемдыме йоча-шамычым школыш шупшаш мыланна школ дирекций полшаш тӱҥалеш манын, ме ӱшанена. **Старшеев Федор.**

Параньга район,
Куракин средний школа.

Снимкыште: Ильпанурский НСШ-н (Параньга район учительже—отличник Б. П. Устюгов йолташ (шылаште первыйже) ученик - отличник-шамыч дене аквариум воктен. Фото. М. Чуршуковын.

Районный соревнованийыш кö кая?

2-шо мартыште Медведево средний школышто оборонный соревнований лийын. 220 йоча-шамыч соревнованийын чыла видшешамыч денат упражненийым ыштыльыч.

Санитарный оборонын упражненийжым эн чаплын Назарова Вера, Бабина Нина, Решетникова Нина да Березин Коля шуктеныт. Тиде команда 2-шо упражненийым 1 минутат 20 секундышто, а 3-шо упражненийым 1 минутышто ыштеныт. Бабина Нина „эмганыше“ йолташыжлан противогазым 10 секундышто чиктен, а Березин Коля—12 секундышто. Коля деч ик секундлан варашырак кодын, Назарова Вера ден Решетникова Нинат чиктеныт. Нуно нылытын районный оборонный соревнованийыште участвоватлаш каят.

Медведков Коля, Медведкова Анна, Кузнецова Евдокия да Иванов Петя противохимический оборона дене эн сай результатым ончыктеныт, садлан нунымат районный соревнованийыште участвоватлаш колтат. Медведков Коля, Медведкова Анна да Кузнецова Евдокия противогазым 3 секундышто чиеныт. А Иванов Петя 1 секундлан варашрак кодын. Нине йоча-шамыч „пожарым“ сайын йöрыктен моштеныт.

Сигнализацийым шуко йоча-шамыч сайынак палат. Теве Овчинников Петр 30 минут жапыште 456 буквам — 91 мутым принимайлен. Садлан „отличным“ шындыме. А передатлымылан „хорошом“ налын. Мухин Сергеят Петян гай оценкымак налын. А Полканов Александр 401 мутым отличнын передатлен.

Топографий дене йочашамыч 5 задачым ыштеныт. Эн ончыч Овчинников Петр ыштен. Полканов Александр задачым ыштымылан „хорошом“ налын.

Тыге топографий да связь дене ончыл верым налшешамыч — Хлебников Вася, Мухин Сергей, Овчинников Петр да Полканов Александр районный соревнованийыште участвоватлаш тӱҥалыт.

Лӱйымаш дене районный соревнованийыште Симонов Игорь, Колесников Александр, Герасимов Миша да Алексеев Коля участвоватлаш ойрымо улыт.

Й. Федотов.

Йошкар-Ола район.

Эллан металлым арален

Мемнан эллан вӱргене, олово, свинец, никель тӱжем тонн дене кӱлыт. Цветной металл деч посна машина, аппарат, приборшамычым ышташ ок лий. Металл шуко луктальтеш, но йодыш эше кугу. Садланак металлым арален кучылтман.

Кум тылзе ончыч Сталин лӱмеш Киевский судоремонтный заводысо комсомолец-шамыч цветной металлым экономитлыме шотышто кугу пашам тӱҥалыныт. Нуно вӱргене, бронзо да моло пудыргымат лӱмын ыштыме ящикыш погат.

Киевский комсомолецшамычын чапле тӱҥалме пашаштым Москвасе Сталин лӱмеш автозаводысо комсомолец-шамыч да советский союзысо чыла комсомольский организаций-шамыч шокшын вашлийыныт. Нуно металл пудыргым погымаш пашаш куанен пижыныт. Кызыт тиде движений кумдан шарлен.

Чыла пионер ден школьник-шамычланат чапле тӱҥалтышым поддерживатлыман. Вет кажне суртышто свинцовый, вӱргене, моло металл пудыргым пеш шуко муаш лиеш. Нуно пайдам кондыде кият. А погымек, нуно эллан кугу пайдам пуэн кертыт.

Москва оласе 410-шо школышто тунемше-шамыч тиде пашашке шукертак ушненыт. Нуно пудыргылшо кастрюльым, тазым, металлический лампым, тошто примусым да моло пудырго шамычымат погат. 410-шо школысо тунемшешамычын чапле тӱҥалтышкышт чылалан ушныман.

Пионер ден школьник-шамычлан металл пудырго погымаште инициатор лийман. Тудын кугу пайдаже нерген ешыштлан, пошкудыштлан умылтарышаш улыт. Вет чыла тиде пудырго вес пачаш левыктымашке кая да эллан тудо кугу пайдам пуа.

Оршинский средний школышто художественный олимпиадылан вияҥ ямдылалтыт. Снимкыште: хор кружок у мурым тунемеш. Фото Д. Зверевын.

Олимпиадылан огыт ямдылалт

Кугеҥер неполный средний школышто але мартеат олимпиадылан ямдылалташ пижын огытыл. Посна тунемше-шамычын шкеныштын мастарлыкыштым ончыктен пуаш кумылышт уло гынат, нуным нигöат огеш организоватле. Старший пионервожатый Ямбулатова З Ф. шке пашажым монден. Тудым пионер-шамыч коклаште пеш шуэн ужат. Музык дене туныктышо Ямбаршева М. И. тунемшешамычын мурым туныкташ йодмыштлан—„тушто мыйын пашам уке“—велэ манеш.

Жапым шуйыман огыл. Ямдылалташ тӱҥалаш кӱлеш. **М. Корий.**

Шернур район,
Кугеҥер НСШ.

Мемнан йöратыме туныктышына

Мемнан школышто химий да зоологий предметшамычым Токмаков Василий Иванович туныкта. Тудо пеш сай туныктышо. Чыла темым келгын умылтара. Тунеммаште варашкодшо-шамычлан эреак полшен шога.

Ме, тунемше-шамыч, Василий Ивановичым пеш йöратена. Тудат мемнам чот йöрата. **Егоров Виктор.**

Морко район.
Кожлаял НСШ,
7-ше класс.

27

СССР ДЕН ФИНЛЯНДИЙ КОКЛАШТЕ МИРНЫЙ ДОГОВОРЫМ ЫШТЫМЕ

Те шинчеда: 12 мартыште Москваште Советский Союз ден Финляндский республика коклаште мирный договорым подписатлыме.

Тиде договор почеш 13 февральыште кечывалым 12 шагат гыч СССР ден Финляндий коклаште военный действий чарнен.

Советский Союз дек Выборг (Випури) ола дене да остров-шамычге Выборгский залив дене пӱтынь Карельский перешеек, тыгак Ладожский ерын Кексгольм, Сортавала, Суоярви олан западный да северный побережийже финский заливысе ятыр остров-шамыч, Меркярви деч востокыштырак улшо территорий да Куолаярви ола, Рыбачий да Средний полуостров-шамычын ужашышт каеныт.

Финляндий Советский Союзлан 30 ий жаплан Ханко полуостровым, тудын йырысе теҥыз территорийым да тудын лишнысе остров-шамычым арендыш пуэн. Финский заливыш пурымашым нападений деч аралашлан ме тушакын военно-морской базым ыштена. Гушто кӱлеш наре войскам да самолет-шамычым кучашлан Советский Союз правам налын.

Финляндий шкенжын северный побережийыштыже военный порт-шамычым ыштылаш огыл да тиде вӱдлаште изи суда-шамыч деч моло военный корабль-шамычым кучаш огыл, манын мутым пуэн (тидын нерген эше Финляндий ден мемнан эл коклаште 1920 ийыште ыштыме договорыштат каласыме).

СССР Финляндийын Петсамо областьше коч Норвегийыш свободнын кошташ да грузым шупшыкташ правам налын.

Мемнан эл тыгак Финляндийын территорийже коч СССР гыч Швецийыш да Швеций гыч СССР-ыш сатум свободнын шупшыкташат правам налын. СССР ден Финляндий икте весышт ӱмбак нимогай нападенийымат ышташ огыл, манын обязательствым пуэныт. Советский Союз иктаж-могай вес государство дене Финляндий ваштареш виктарыме нимогай союзымат ышташ огыл, манын мутым пуэн. Финляндий СССР ваштареш виктарыме союзым ышташ огыл, манын мутым пуэн.

Тиде договорын вийышке пурымекыже СССР ден Финляндий коклаште торгайымашат уэш тӱҥалеш.

Договорын тӱҥ условийже-шамыч тыгай улыт.

Тиде договор северо-западныште мемнан границыланна опасностым ытара. Ынде Ленинградлан—мемнан элнан Москва почеш кокымшо эн кугу олалан да тӱнян кугу пашазе центржылан, тыгак Мурмансклан да Мурманский кӱртньӧ корнылан нимогай нападений дене угроза уке. Нунылан ынде опасность йӧршын пытен.

Советский Союз чыла эл-шамыч денат эре мирнын илаш шонен. СССР вес эл-шамычын независимостьышт ӱмбак нигунамат керыл тын огыл. Эше кодшо ийын октябрь тылзыштак Советский правительство мемнан северо-западный границыланна да утларакшым Ленинградлан опасностым пытарашлан вопросым мирнын разрешитлаш Финляндийлан ойым луктын ыле. Но Английын да Францийын кӱштымышт почеш пашам ыштыше финляндский правительство тунам мемнан ойна деч отказатлен да мемнан ваштареш сарым тӱҥалын. Сарым ылыжтыше-шамыч Йошкар Армий деч лудмӧ ок кӱл, манын финляндский правительствым ӱшандареныт. Йошкар Армий Финляндийын военный укрепленийже-шамычым—Маннергеймын линийжым нигузеат сеҥен ок керт, манын нуно пӱтынь тӱнялан кычкыреныт.

Мемнан Йошкар Армий ден Военно-Морской Флот кум тылзе жапыште Финляндийысе империалист-шамычын ыштыме пеҥгыде линийыштым шикш-пуракын шалатен кышкышт.

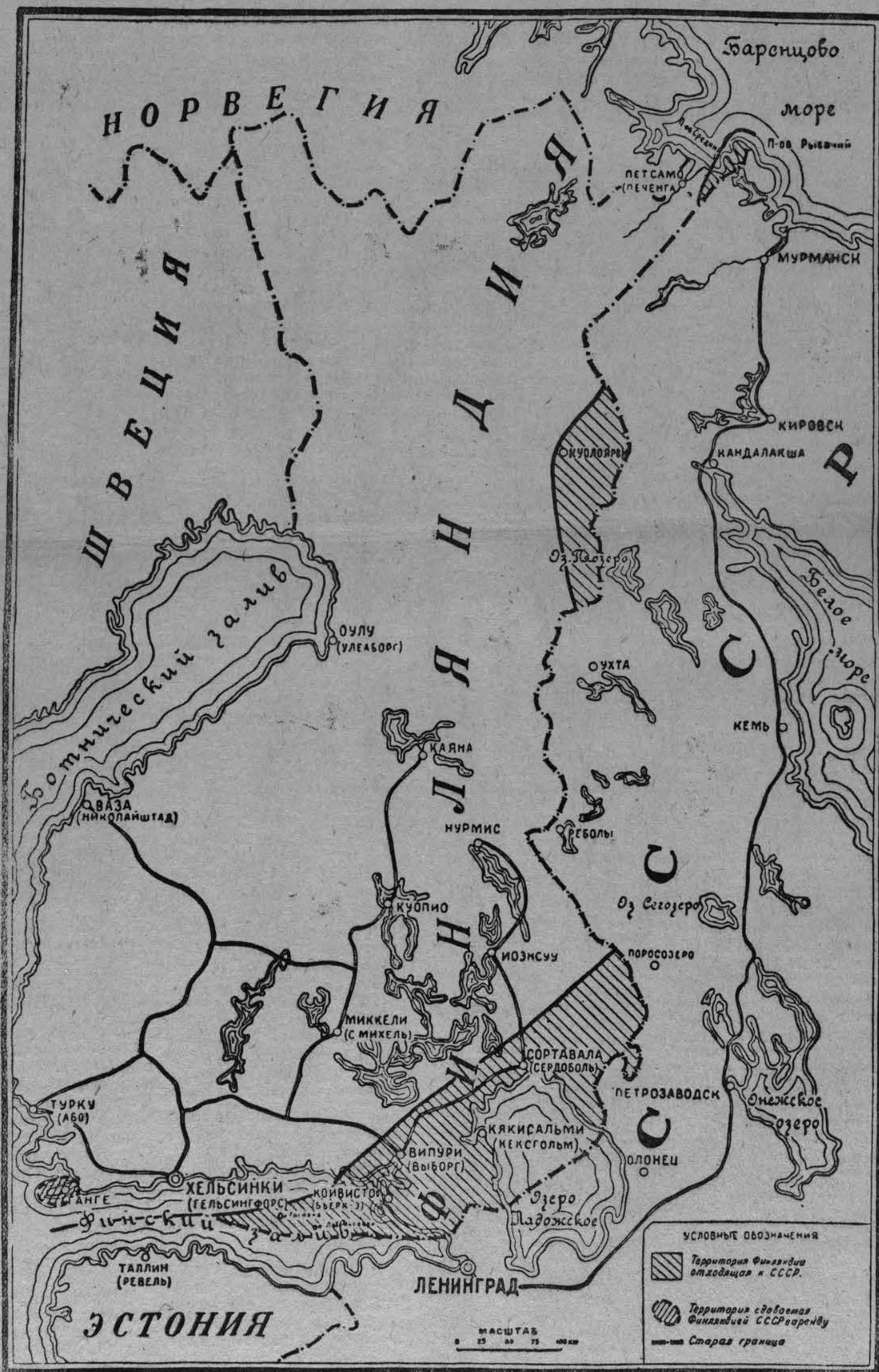
Мемнан армий ден мемнан флот пӱтынь тӱня ончылан сеҥаш лийдыме вийыштым адакат ик гана ончыктышт. Тушманын кажне ударжылан мемнан эл кум гана кугу удар дене ответым пуа—тидым нуно адакат ик гана ончыктышт.

СССР ден Финляндий кокласе мир нерген уверым советский еҥ-шамыч велэ огыл, но пӱтынь тӱнясе шемер-шамыч куанен вашлийыныт.

Советский Союзын сарым кораҥдышаш верч тыршымыжым чыла калык-шамычат эше ик гана умылен налыныт.

Советский правительство шкенжын мудрый мирный политикыже дене империалистический государство-шамычын планыштым пудыртен.

Сарым ылыжтыше-шамычын преступный махинацийыштым шалатыме. Вет виян Советский Союз, тудын мудрый правительствыже да тудын сеҥаш лийдыме Йошкар Армийже да Военно-Морской Флотшо мирым аралышаш верч шогат!

СССР ден Финляндский республика коклаште установитлыме государственный границын у линийже.

ИНОСТРАННЫЙ ПЕЧАТЬ СССР ДЕН ФИНЛЯНДИЙ КОКЛАШТЕ МИРНЫЙ ДОГОВОРЫМ ЗАКЛЮЧИТЛЫМЕ НЕРГЕН МОМ ВОЗА

Эстонский печать СССР ден Финляндий коклаште заключитлыме мирный договорын текстшым тичмашын печатлен. СССР ден Финляндий коклаште мирный договорым заключитлыме нерген уверым Таллиныште кугу йывыртымаш дене вашлийныт. Чыла вере Советский Союзын мирым аралышашлан виктарыме политикыжым моктымашым колаш лиеш. Советско - Финляндский мирный договор Прибалтика районышто безопасность ден мирым пеҥгыдемдымашым ышта, манын, газета-шамыч палемдат.

Чыла литовский газета-шамыч СССР ден Финляндий коклаште мирный договорын текстшым коймо вереш печатлат. Газетлаште Сталин ден Молотов йолташ-шамычын портретыштым пуртымо.

„XX амжиус" газета тыгыде калык-шамычын правашым аралыше мудрый сталинский мир политикын пеш кугу сеҥымашыжым палемда. Договорым пў-тынь элыште кугу куанымаш дене вашлийме.

„Вечерна бургаска поща" болгарский газета тыге воза: „Международный обстановкым шотыш налын, Советский Союз ден Финляндий коклаште ыштыме мирный договорын значенийже пеш кугу". Газета Карельский перешейкыште пураш лийдымылан шотлалтше укреплений линийым кўчык жапыште шалатыше Йошкар Армийын чапле сеҥымашыжым палемда.

Советский Выборгышто

Выборг—крепость, ола. Тудын йыр проволочный да минный заграждений-шамычым ыштыме. Тиде олам Йошкар Армийын доблестный войнже-шамыч штурмоватлен налыныт.

Олаште порядок ыштылтеш. Уремлаште „Начальник гарнизона", „Комендант города", „Парикмахерская", „Военторг", „Штаб части" вывестка-шамычым сакыме. Кумда урем да проспект-шамыч мучко военский часть, легковой ден грузовой автомашина, танк, артиллерий-шамыч эртен каят. Йошкарармеец-шамыч уремым тӧрлатат.

Связист-шамыч у телеграфный да телефонный проводам шупшыт. Выборг ден Ленинград коклаште связым ыштат. Кызыт частьлаште СССР ден Финляндский республик коклаште мирный договор нерген беседа эртаралтеш.

Выборгышто мирный илыш. 17 мартыште первый паровоз толын. Частьлаште „Минин и Пожарский" звуковой фильм ончыктылтеш. Театрыште Ленинград ола гыч толшо артист-шамыч выступатлаш тўҥалыт.

1941 ийыште солнечный затмений лиеш

Пулковысо СССР Главный астрономический обсерваторий 1941 ийыште лийшаш полный солнечный затменийлан ямдылалтеш. Кызыт кўлеш инструмент ден прибор-шамычлан заказым ыштыме.

Школьник—самолетым виктарыше

Кодшо ийын апрельыште, 9-ше классыште тунемше Жора Мендель аэроклубыш возалтын. Тудо Кажне кечын, 8 гыч 12 шогат марте, летный группышто „У-2" самолетын моторжым йӧратен тунемын. Вашке практический занятий—инструктор дене чоҥештылмаш тўҥалын.

Жоралан куллювизмше полетыш кайме годым вучыдымо случай лийын. Моло гунамсе семынак, тудо шке кабиныштыже инструкторым вучен шинчен. Кенета звенон командирже тудлан южым самолетым шке виктарен кўзаш кўштен. Лўдмашан улмаш, но Жора шке волненийжым сеҥен, южыш кўзен каен. Туддеч вара Жора чоҥештылаш веле огыл, а высший пилотажын фигура-шамычымат, мертвый петлямат ыштылеш. Жора уже парашютист значоклан нормым сдатлен да летный школым „хорошо" да „отлично" дене тунем пытарен.

Тудо средний школыштат сайын да отлично тунемеш, тений 10-шо классым тунем пытара. Тудо Военно-Воздушный Академийыш пураш шона.

Московский метро. „Сокол" станций.

Вожатый-шамычлан награда

Пашам образцово ыштымыштлан Украинский эн сай вожатый-шамычым УССР Верховный Совет Президиумын грамотаже дене наградитлаш УССР Зерховный Совет ПрезидиумУказым луктын.

Наградитлыме - шамыч коклаште: Харьковский область. Коламки селасе вожатый —Маруся Катрич. Киевысе 105 номеран школын вожатыйже—Шишкова да молат.

ЛКСМУ Центральный Комитет наградитлыме вожатый-шамычым саламлен.

Выставкышке юный кандидат-шамыч

Ныл ий ончыч Харьковский областьыште эн первой египетский хлопокым ўдымӧ. Хлопокын озымжо сайын лектын. Тиде пашам Сахновщина селасе неполный средний школын 7-ше классыштыже тунемше Виктория Гусева опытный участокышто ыштен. Хлопокын йӧшмыжым да тиде культурым ончен куштымо нерген возымын письмам Викторийлан орденоносец Мамлакат Нахангова колтен. Египетский хлопокым Кушты маште, Гусева шуко сай результатым ончыктен.

Виктория Гусева 1940 ийсе Всесоюзный ял озанлык выставкыш кандидатлан утвердитлыме.

Харьковский область-ыште юный опытник-шамыч эре ешаралтыт. Ўмаште областной выставка комитет 216 юнатым кандидатлан утвердитлен. Тений нуно 520 марте ешаралтыт.

Гроссмейстер Левенфишын сеҥымыже

14 февраль гыч 18 март марте гроссмейстер Левенфиш ден СССР-ын мастерже Алаторцев коклаште СССР гроссмейстер званийлан матч эртаралтын. Чылаже 14 пар ий модылтын.

Матчым „Зенит" добровольный общество организоватлен. Матчыште гроссмейстер Левенфиш талантливый мастер В. Алаторцевым сеҥен. Счет 8,5:5,5.

Мемнан звено

Мемнан 7-ше „А" классыште первый номеран пионерский звено тунемме пашаштат, общественный пашаштат ончыл звенолан шотлалтеш. Звено вожатый Яковлев Ваня пионер-шамыч дене пашам сайын ышта. Звеньевой сборышто „Пионерская Правда" ден „Ямде лий" газета-шамыч гыч тўрлӧ интересный статья, очерк-шамычым лудына.

Мемнан звенонште чылаже 12 пионер уло. чыланат соревноватлен тунемыт. Соревноватлыме дене тунемме пашана ятыр саемын. Тунемме ийын икымше чырыкыштыже 5 пионер-шамычын начар отметкышт ыле, а кокымшо чырыкыште нунын кокла гыч кумытын сайын тунемаш тўҥалыч. Яковлев Ваня, Охотников Коля, Иванов Веня, Ефремов Гриша да мый чыла предмет денат хорошо да отлично гына тунемына.

Илларионов Володя.

Параньга район, Куракин средний школа.

Йошкар Ола ДТС-се 2 номеран фотокружокын членышт-шамыч: (шола гыч пурлашке) Истрагов Вася ден Сальникова Рина „Советское фото" журналым лудыт.

МАРИЙСКИЙ АССР КУМЫШО ПЯТИЛЕТКЫШТЕ

М. РУМЯНЦЕВ

Марийский АССР Госплан председатель

ВКП(б)-ын XVIII съездше кумышо сталинский пятилеткыште кугу строительство планым палемден. Тидын дене пырля Марийский АССР-ын кумышо пятилетний планыште промышленностьым, ял озанлыкым умбакыже утларак писын развиватлымым, культурын умбакыже пеледалтмыжым ончыктымо. Йошкар-Олаште ятыр у, кугу предприятий ышталтеш. Нине предприятийлаште икмыняр тўжем пашазе ышташ тўҥалеш. Кумышо пятилеткын мучаштыже оласе калык кок гана лан шукемеш.

Кумышо пятилеткыште Марийский бумажный комбинат строительствым тичмашын шуктыман да Кырык - Марий районысо Шемьяро—Куплангский торф купым освоитлыман. Тиде куп деке кўртньӧ корно лийшаш. Тугак планыште Козмодемьянскыште витаминный заводым, Йошкар-Олаште сыра заводым, сырье дене поян районлаште крахмально - паточный завод ден ятыр моло пищевой предприятий-шамычым ышташ ончыкталтеш.

Республикыште электроэнергий производство эн шеҥгелан кодшо участок, тиде Йошкар-Олаште поснак шижалтеш. Кумышо пятилеткыште республикын центрыштыже 18 тўжем киловатт куатан электростанций ышталтеш, тудын топливный базыже Арбанысе торф куп лиеш. Райцентрлаште кызыт улшо электростанций-шамыч кугемдалтыт да у электростанций-шамыч ышталтыт. Ял озанлык значениян кугу огыл гидростанцийым ышташ палемдыме.

Мемнан республикын тўҥ поянлыкше — чодра. Чодраште шўк оргаж ден йўлышӧ чодран верым эрыктыман да у чодрам сайын выращиватлыман. Чодра массив-шамычым освоитлышашлан 84 километр кутышан Юшутский кўртньӧ корно ветка да 140 километран Килемарский ветка ышталтыт. Нуж'яльский кўртньӧ корно ветка 18 километрлан кугемдалтеш.

Кумышо пятилеткыште республиклан кугу значениян корным (Йошкар Ола — Шернур, Йошкар - Ола — Козмодемьянск) ыштымаш ончалтеш. Идалык мучко республика ден районный центр коклаште автомобильный сообщений лийшаш.

1942 ий мучашлан шурно лектышым пырчан культура дене гектар гыч 16,5 центнерыш 1937 ий дене таҥастарымаште — 23,1 процент кушмаш, технический культура дене — 4,6 центнерыш — 130 процент кушмаш, паренге дене 140 центнерыш — 22 процент кушмаш шуктыман.

Ял озанлык умбакыже механизироватлалтеш. 1940 ийыште гына пасулашке 257 трактор, 130 комбайн, 35 льнотеребилка, 25 сенокосилка, 45 молотилка да моло машинат угыч кондалтеш.

1942 ий мучашлан республика мучко всеобщий семилетний обучениймым тичмашын шуктышаш да ололаште йоча - шамычын средний школлаште туныктымаш дене тўрыс авалтышаш улына. Пятилетка мучашлан школлаште тунемше-шамыч 89 тўжем еҥ гыч 135 тўжем еҥ марте шукемшаш. Культпросветучреждений сеть ятырлан кумдангеш. Звуковой киноустановка-шамыч 22 пачаш шукемыт. У медицинский учреждений-шамыч почылтыт, больничный койко-шамыч ешаралтыт.

Кумышо пятилеткыште Марийский АССР-ыште полезный ископаемый-шамычым кычал мумо шотышто кугу паша палемдалтын. Ме эше республикын поянлыкшым начар палена. А республикыштына ятыр поянлык уло.

1940 ийыште Йошкар-Олаште ятыр у пӧрт-шамыч ышталтыт. Снимкыште: горкомхозын 30 пачеран пӧртын проектше.

А. Овечкинын репродукцийже.

28

Кумышо да пытартыш ойлымашлан ответ-шамыч

Модышым М. Райхенберг вуйлата.

1. Тушманын артиллерийже мемнан самолет-шамычым лӱйкалаш тӱҥалын. Самолетым лӱйкалыше орудий кузе манылтеш да тудо простой (мланде ӱмбалнысе) пушка деч мо дене ойыртемалт шога? Тудын возвышений уголжо могай?

Ответ. Самолетым лӱйкалаш ыштыме орудий **зенитный** манылтеш. Простой пушка деч зенитный орудий шке стволжын возвышений уголжо дене ойыртемалт шога. Зенитный пушка-шамычын возвышений уголышт 90 градус лиеш.

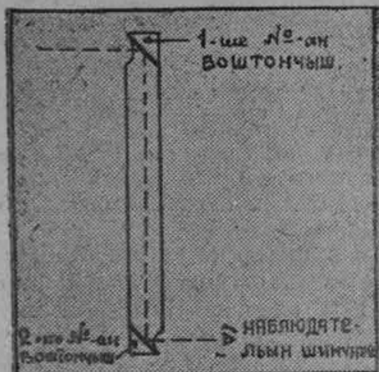
2. 1-ше сӱретыште ончык-

1-ше сӱрет.

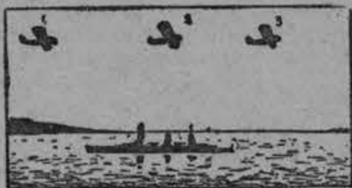
тымо труба дене вӱд йымалне, подводный пушышто улшо наблюдатель ераште мо лийын шогымым чыла ужеш. Тиде прибор кузе манылтеш да тудо кузе ышталтын? Изи чертежым ыштен, редакцийыш колтыза.

Ответ. Тиде прибор **пе-**

рископ манылтеш. Тиде тудын кузе ышталтмыжым ончыктышо схема. Теҥыз ӱмбалне мо улшо 1-ше №-ан воштончышыш коеш, вараж ым 2-шо №-ан воштончышыш отражатлалтеш, а 2 шо №-ан воштончышыжым подводный пушышто улшо наблюдатель ужеш.

3. 2-шо сӱретыште мем-

2-шо сӱрет.

нан пушын шке торпедыже дене локтылмо, толкынышто тарванылде лӱҥгышӧ тушман крейсерым бомбардироватлыше кум советский бомбардировщик-шамыч ончыктымо улыт. Тарванылдыме линкорыш логалташ манын, кызыт кудо самолет гычшо бомбым кудалташ кӱлеш?

Ответ. Чоҥештыше самолет гыч кудалтыме бомба ӱлыкӧ тура волаш ок тӱҥал. Кудалтымеке, тудо эше инерций дене самолет дене пырля ончыко кая. Вараж ым тяжесть вий тудым ӱлыкӧ шуппаш тӱҥалеш. Садлан лийын, аэробомба самолетын бомбым кудалтыме жапыште улмо верже деч ончыко камбозеш. Вот молан шогышо линкорыш логалташлан

бомбым 1-ше №-ан самолет гыч кудалташ кӱлеш.

4. Линкорын да крейсерын основной оружийышт— нелэ снаряд дене ятыр лу километрыш лӱйышӧ нунын виян пушкышт. А бомбардировочный авиацийын да подводный пуш-шамычын основной оружийышт могай?

Ответ. Подводный пуш-шамычын основной оружийышт — шке кайыше снаряд — торпеда-шамыч. Торпедым подводный пуш-шамыч тушманын кораблъже-шамыч ӱмбак подводный пушешак лӱмын ыштыме торпедный аппарат дене колтат.

Бомбардировочный авиацийын основной оружийже — бронебойный, фугасный, осколочный, зажигательный да химический бомба-шамыч, нуным самолет-шамыч тушманын корабльже-шамыч ӱмбак кудалтат. Тиде снаряд, торпеда да аэробомба могай улыт. (Ӱлнысӧ сӱретым ончо).

5. Подводный пуш-шамычын вӱд ӱмбач каяшышт двигатель-шамыч (утларакше дизель) применятлалтыт, тушто горений процесс кая. Но тидлан кислород кӱлеш. Пушын вӱд йымалне улмыжо годым кислородым ен-шамычлан шӱлаш аныклат (а то шӱлаш юж огеш лий), а двигательлан кислород ок сите. Вӱд йымалне улмыж годым подводный пуш могай двигатель дене движенийыш колталтеш?

Ответ. Вӱд йымалне улмыж годым подводный пуш движенийыш электрический моторчик дене колталтеш. Электромоторчиклан электроэнергийым специальный аккумолятор пуа. А аккумоляторым чараштак, дизель дене пашам ыштыше электрический машинан полшымыж дене заряжатлат.

Сӱретыште: шоляште — аэробомба, пурлаште — снаряд, ӱлкӧ — торпеда.

Йоча-шамыч! Военно - морской модышын результатше нерген вес номереш возена.

РЕДАКЦИЙ.

Оршинский СШ-те тунемше-шамыч (У-Тор'ял район) ече спорт дене куанен заниматлат. Снимкыште (шолаште): VII-ше классыште тунемше Лежнин Ваня. Тудо БГТО значоклан теле вид дене нормым отлично сдатлен. Воктенже VI-шо классыште тунемше Токарев Алеша.

Фото Д. Зверевын.

КАЙЫК КЕЧЕ ВАШЕШ

Ме шырчык-омартам ямдылена

Мемнан школышто тунемше чыла йоча-шамычат кайык-шамычын толмыштым пеш вучат. Нуно кайык-шамычын кунам толмышт нерген эре кутырат. Кайык кече вашеш чыланат шырчык-омартам ыштен шукташ мутым пуэныт, южышт кызытак ыштен сакеныт.

АЛЕКСЕЕВ ПАВЕЛ.
Пектубай район,
Кугенер начальный школа.

* * *

Пантелеев Васлий шырчык толмым пеш вуча. Тудо 5 омартам ыштен ямдылен да адак иктым ышташ сӧра. Васлий— кайык-шамычлан сай йолташ.

ШИШКОВ ЭЧУ.
Морко район,
Весшӱргӧ НСШ.

* * *

Ме Антипов Федор йолташем дене коктын кайык толмым пеш вучена. Тудын толмашеш кум изи пӧртым ямдылена: кокытшым ыштен шуктенна, весыжымат ышташ тӱҥалын улына.

МИКУШОВ ВАСЛИЙ.
Йошкар-Ола район,
Азаново НСШ, 7-ше класс.

* * *

Кайык-шамычын кугу пайдам пумышт нерген мый сайын палем. Садлан нуным ом обижае, моло йоча-шамычланат кайыкын пайдаже нерген умылтарем. Шырчык-шамычлан гын, ий еда изи пӧрт-шамычым ыштем. Тений кайык кечылан мый кок шырчык-омартам луктын сакем.

АНИСИМОВ АЛЕКСАНДР.
Кужеҥер район,
„У пеледыш" колхоз.

Задача

Тиде квадратыште цифр-шамычым верыштылын шындыза. Горизонтальысе кажне ныл клеткылаште лектышт: 1) руш поэтын, 2) руш писательын, 3) руш драматургын, 4) руш критикын шочмо ийышт. Кӧн тиде шочмо ийышт, да кунам нуно шочыныт?

1	1	1	1
8	8	8	8
8	3	4	1
2	1	1	2

ТОКМУРЗИН ВОЛОДЯ колтен.
Татарский АССР,
Красный Бор район,
Буймо средний школа.

Анаграмма-шамыч

„Д" дене—чинче гай йолга,
„В" дене—музыкальный инструмент.

ЧЕМЕКОВ ВАСЛИЙ колтен.
У-Тор'ял район,
Немда средний школа.

* * *

„Ч" дене—кече лӱм,
„Н" дене—металл.

РУБЛЕВ ИЛЬЯ колтен.
Косолоп район,
Штрамарий нач. школа.

Витя художественный литературым лудеш

4-ше классыште тунемше Иванов Витя 1-й классыште тунеммыже годымак художественный литературым лудаш тӱҥалын. Ныл ий жапыште тудо шуко книга-шамычым лудын. Пытартыш жапыште „Дубровский", „Сергей Лазо кузе пытен", „Штурм зимнего дворца", „Гулливер" книга-шамычым да 1-ше ден 2-шо номеран „Пиалан илыш" альманахым лудын пытарен. Витя тунеммаштат отличник да моло йолташыштлан эреак полша. Тиде 2 шо чырыкыште Куклин Миша руш йылме дене начар тунемеш ыле. Тидым ужын, Витя полшаш, умылтараш тӱҥале.

Пуртиков Миша.
Морко район, Шорлӱр НСШ.

Отв. редактор—
И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А-268.
Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.